

วรรณคดี ปลุกใจ

ศึกษาเปรียบเทียบหัวใจนักรบ และเลือดสุพรรณ

ความก่

การศึกษาวรรณคดีเชิงสังคม หรือการศึกษาความสัมพันธ์ของวรรณคดีกับสังคม เป็นวิถีทางหนึ่งแห่งความพยายามที่จะวิจักษณ์เนื้อแท้เป้าหมายและบทบาทแห่งวรรณคดี กล่าวได้ว่าวรรณคดีเป็นอุดมคติกรรมของมนุษย์ ซึ่งมีวิถีชีวิตอันหล่อหลอมโดยสังคม ในขณะที่เดียวกันกับที่สังคมก็เป็นรูปร่างขึ้นได้ด้วยมนุษย์ ผู้ประพันธ์อาจใช้วรรณคดีเป็นเครื่องสื่อสารบอกกล่าวความคิดอ่านของตนแก่สังคม ซึ่งอาจเป็นการย้ำเตือนทัศนะเดิมของสังคมให้คงอยู่หรือหักล้างทัศนะนั้นและเสนอทัศนะใหม่ที่ตนเห็นว่าดีกว่า เป็นที่สนใจกันว่าฐานะและบทบาททางสังคมที่แตกต่างกันของผู้ประพันธ์ จะส่งผลให้เกิดทัศนะที่แตกต่างกันด้วยหรือไม่ เป็นต้นว่าผู้ประพันธ์ที่อยู่ในฐานะผู้ปกครองอาจมีวิภาษภาพและระบอบสังคมให้คงรูปเดิม ส่วนผู้ประพันธ์ที่อยู่ใต้ปกครองหากไม่พอใจสภาพสังคมนั้นย่อมปรารถนาการเปลี่ยน

แปลงไปสู่สภาพใหม่ แต่ไม่ว่าในกรณีใด เขาต้องตามตัวเองว่าจะอะไรคือปัจจัยและองค์ประกอบของสภาพใด และอะไรที่อาจเสริมสร้างหรือรื้อถอนสภาพนั้น คำตอบของคำถามดังกล่าวย่อมนำมาซึ่งความคิดหลักหรือแก่นเรื่องที่จะผูกขึ้น หากคิดวาวรรณคดีคือการแสดงออก การแสดงออกนั้นย่อมมีเหตุและเหตุส่วนหนึ่งก็คือปฏิบัติวิญญูต่อความเป็นไปและความเคลื่อนไหวในสังคมของแต่ละยุคสมัย การศึกษาวรรณคดีเชิงสังคมจึงไม่ยุติอยู่เพียงคำถามว่า วรรณคดีเรื่องนั้นมีขอบเขตธรรมเนียมประเพณีอะไรบ้าง เพราะมันเป็นเพียงส่วนปลีกย่อย ซึ่งมิได้จบลงด้วยตัวเอง แต่จะโยงไปสู่คำถามอื่นอีกมากมาย เช่น อะไรคือมูลเหตุของขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง สิ่งเหล่านั้นสะท้อนวิถีชีวิต ปรัชญาความเชื่อ ตลอดจนระบอบการปกครองอย่างไรหรือไม่ นอกจากนี้การประเมินค่าวรรณคดีไม่ว่าจะเขียนเพื่อจุดประสงค์ใดก็ตาม ส่วน

หนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับความสำเร็จทางศิลปะของวรรณคดีนั้น วรรณคดีที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้คนก็คือวรรณคดีที่ให้ความประทับใจ หรือให้ผัสสะไหวสะเทือนพอที่จะเหนี่ยวนำผู้อ่านให้มีความรู้สึกร่วมด้วยมากกว่าการโฆษณาชวนเชื่ออันโจ่งฉ่างเกรียวกราว แต่หากผู้ประพันธ์พยายามบีบคั้นหรือยึดยึดความรูสึกมากเกินไปจนเพื่อพุ่มพ่าย ก็ย่อมเป็นข้อด้อยไม่น้อยไปกว่าการมุ่งเสนอเนื้อหาอย่างดิบ ๆ แต่ตายเดียวเลย

เป็นที่น่าสังเกตได้ว่า เท่าที่เป็นมาวรรณคดีอันมุ่งผลกระทบทางสังคมและการเมืองมักใช้ลักษณะปลูกเร้ามากเป็นพิเศษ และผู้ประพันธ์ที่สามารถ "ปลูกใจ" ผู้อ่านได้เต็มภาคภูมิก็มักอยู่ในกลุ่มผู้ปกครองหรือเอื้ออำนาจผลดีต่อผู้ปกครอง วรรณคดีในลักษณะนี้ (ซึ่งมักเรียกกันว่า "วรรณคดีปลูกใจ") มีแนวเรื่องทำนองชาตินิยม หรือเน้นความรักชาติ โดยมักมีโครงเรื่องเกี่ยวกับการต่อสู้กับข้าศึกศัตรู เช่น อาจจะมีประวัติศาสตร์มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่กรณี บ้างก็อาศัยเค้าโครงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์หรือตำนานเป็นส่วนใหญ่ เพียงแต่ตีความรายละเอียดของพฤติกรรมของตัวละครให้รับกับแก่นเรื่องที่กำหนดไว้ เช่น เรื่อง พระร่วง บ้างก็ผูกเรื่องขึ้นโดยอาศัยเพียงฉาก คือ สถานที่ และเวลาให้อิงประวัติศาสตร์ แต่มีเนื้อเรื่องเป็นสังมุติ เช่น เรื่อง เลือดสุพรรณ และบ้างก็เขียนถึงเรื่องราวที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยขาดพิงถึงสภาพที่เป็นอยู่ในขณะเขียน เช่น เรื่อง หัวใจนักรบ วรรณคดีลักษณะดังกล่าวมักไม่มีผู้รื้อที่จะกล่าวในทางชื่นชม เพราะเพียงประเด็นแนวเรื่องก็สามารถชี้คุณค่าในแง่ความมั่นคงของชาติและการปลูกฝังทัศนคติแก่พลเมืองได้แล้ว จึงมักได้รับยกย่องจากสถาบันของรัฐที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและการศึกษา หลายเรื่องได้รับคัดเลือกให้เป็นแบบเรียนของนักเรียนในหลายระดับชั้นตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

ผู้เขียนศึกษาวรรณคดีลักษณะนี้ ด้วยเชื่อว่าเราไม่ควรกล่าวตามกันไปโดยไม่พิจารณาโดยละเอียดด้วยตัวเอง วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการศึกษาค้นคว้านี้มีข้ออยู่ที่การประเมินค่าซึ่งอาจจะหลีกเลี่ยงความเป็นอัตวิสัยได้ยาก แต่อยู่ที่ความพยายามจะหยั่งลึกถึงทัศนคติของผู้ประพันธ์ไม่มากนัก การเลือกศึกษา หัวใจนักรบ เปรียบเทียบกับ เลือดสุพรรณ ก็ด้วยเหตุที่นอกจากทั้งสองเรื่องเป็นเรื่องเด่นในบรรดา "เรื่องปลูกใจ" แล้ว ทั้งสองเรื่องยังเกิดขึ้นในสมัยหัวเลี้ยวหัวต่อของสังคมไทย กล่าวคือ เรื่อง

แรกเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์แห่งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยที่ความคิดเรื่องประชาธิปไตยเพิ่งก่อร่างขึ้นไม่นานนัก แต่ก็ได้มีความเคลื่อนไหวครั้งสำคัญในกรณีกฎ รศ.130 อันแสดงถึงความพยายามของกลุ่มก้าวหน้าที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้น ส่วนเรื่องหลังเป็นผลงานของหลวงวิจิตรวาทการ โฆษณาคำร่างตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร เมื่อปี 2479 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นประชาธิปไตยเพียง 4 ปี น่าสนใจว่าในช่วงระยะเวลาอันไม่นานนักของวิวัฒนาการทางการเมืองนี้ ความคิดของ "ผู้ปกครอง" ไทยแปรเปลี่ยนไปมากน้อยหรือไม่เพียงไร

ละครพูด : รูปแบบแห่งนาฏกรรม

เป็นที่ยอมรับกันว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงแม้จะมีเชื่อบุคคลแรกที่นำละครพูดเข้ามาในวงการละครไทย แต่ก็น่าจะได้ทรงพระราชนิพนธ์ บทละครพูดไว้มากที่สุดและที่สำคัญคือ ทรงทำละครพูดให้ปรากฏเป็นที่สัมผัสจับต้องได้ ในฐานะเครื่องบันเทิงที่มีใช้เปลี่ยนแปลงปลอมอันขัดกับพื้นฐานวัฒนธรรมไทยจนเกินไป อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ละครพูดเป็นที่รับได้ในสังคมไทยก็น่าจะเป็นการหลั่งไหลของกระแสวัฒนธรรมตะวันตกที่แพร่สะพัดไปทั่วโลกพร้อม ๆ กับลัทธิล่าอาณานิคมแห่งเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ซึ่งบีบบังคับให้เกิดการปรับตัวเข้าสู่ "การทำให้เป็นตะวันตก" (westernization) หรือ "การทำให้ทันสมัย" (modernization) และแหล่งรับและปรุงแต่งวัฒนธรรมตะวันตกให้เข้ากับวิถีชีวิตไทยแห่งแรกและสำคัญก็คือราช

สำนัก นับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา

ในส่วนของละครพูดเชื่อว่าในระยะแรกนั้นคนไทยคงจะมีปัญหาในการปรับตัวไม่น้อยทีเดียว ดังเห็นได้จากความรู้สึกเมื่อละครพูดของแม่พลอยใน "สี่แผ่นดิน" ทั้งนี้น่าจะเนื่องจากละครพูดเป็นรูปแบบใหม่ที่แตกต่างจากละครอย่างสิ้นเชิงในประเด็นต่าง ๆ คือ ละครรำเล่นเรื่องที่คนรู้จักคุ้นเคยอยู่แล้ว เรียกได้ว่าดูแล้วดูอีก ผู้ดูจึงมิได้หวังจะสนุกกับการติดตามความเป็นไปของเรื่องราวจะลงเอยในรูปแบบใด หากแต่มุ่งจะพิจารณาความงดงามของท่ารำและบทพากย์ "จ รื่องบทเจรจาอันคนชื่นชมอยู่แล้ว การร่ายรำก็ยังมิใช่เป็นลักษณะเป็นสัญลักษณ์ที่กำหนดตามอุดมคตินิยม (idealism) จนเป็นแบบแผนธรรมเนียมหรือขนบ (tradition) มากกว่าจะให้สมจริง (realistic) การแสดงอารมณ์ของตัวละครจึงไม่ได้อยู่ที่อกาภิปริย ซึ่งสมหน้าเสียงพูดขาดลวดลายสนทนาหรือแววตา ซึ่งต้องผู้ดูต้องเป็นลักษณะเฉพาะของตัวละครแต่ละตัวเหมือนละคร และตีความพูด แต่อยู่ที่ท่าทำซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่ค่อนข้างตายตัว เช่น ตัวพระตัวนางจะเป็นแบบหนึ่ง ฝ่ายปฏิปักษ์จะเป็นอีกแบบหนึ่ง ตัวตลกจะเป็นอีกแบบหนึ่ง และนอกจากนี้การแสดงตัวละครให้ผู้ดูรู้จัก (characterization) ก็เป็นได้ทั้งทางตรง (direct) และทางอ้อม (indirect) ตลอดจน ผู้ประพันธ์สามารถอธิบายพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัวอย่างตรงไปและไม่จำเป็นต้องมาในบทละครเช่นเรื่องสังข์ทองบทละครนอกที่พระเจ้าหลานเธอ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 กล่าวถึงระฆังทองผู้ว่า

จนนาน
กฟไท
นงดิเก
นางเห
ทุโรงะ
ใครใคร
พระเป็
รอยนุ
องจะเ
คิมลา
แม้ว่าเค
ขอให้พ
เจ้าระ
เสียงแล้
นินทกค

จ้างโดย
ของตัว
การบรร
ละครจิ
กระทำ
ละครพูด
เฉพาะ
ก อาร
บท" จ
ให้ในบท
ลักษณะ
ใจคอย
ละครที่
พูดจาก
จึงจะสม
ผู้ดูต้อง
และตีคว
ของบทล
องกระ
หนึ่ง แ
ดียว ผู้
ไม่สามารถ
บทละคร
และไม่จำ
ต่ออาจขึ้น
ถึงความ
ก) ใ
กล่าวม

เมื่อนั้น

จนนาฬิกาตีคึก
เทพไทอุปถัมภ์นำชก
นางลักษณ์ดูเงาเงาจง
นางเห็นรูปสุวรรณอยู่ชั้นใน
อุปถัมภ์สวมไว้ให้คนหลง
ใครใครไม่เห็นรูปทรง
พระเป็นทองหิ้งองค์อร่ามตา
รอยบุญเราไซ้จึงได้เห็น
ต่อจะเป็นคู่ครองกระมังหนา
คิดพลางนางเพียงมาลา
แม้ว่าเคยสมภิรมย์รัก
ขอให้พวงมาลัยนี้ไปต้อง
จำเงารูปทองจงประจักษ์
สิ้นแล้วโฉมของนางลักษณ์
สิ้นพร
จึงหนักครั่งพวงมาลัยไป

การแสดงตัวละครโดยตรงเช่นนี้ให้ความกระ
รกก็น
ร้างโดยไม่เหลือไว้ให้ขบคิดเลยว่า ทำไมพฤติกรรม
ที่เลือก
ของตัวละครจึงเป็นเช่นนั้น แต่บทละครพูดจะใช้
โพย
การบรรยายตรง ๆ เช่นนี้มากนักไม่ได้ จึงมักให้ผู้ดู
เป็นรูป
ละครจับความรู้สึกนึกคิดของตัวละครเองจากการ
ในประ
กระทำและบทสนทนาของตัวละคร บทสนทนาของ
แควอยู่
ละครพูดมีความสำคัญมากเนื่องจากต้องแสดงลักษณะ
สันทุก
เฉพาะของตัวละครแต่ละตัวในแง่นิสัยใจคอ ความ
นรูปโด
คิด อารมณ์ ตลอดจนภูมิหลัง ผู้แสดงจะต้อง "ตี
ระบาท
บท" จากบทสนทนาว่าคำพูดและการกระทำที่กำหนด
ไว้ให้บทละครในแต่ละสถานการณ์นั้นแสดงอุปนิสัย
คตินิยม
ใจคออย่างไรของตัวละคร หรือในทางกลับกัน ตัว
หรือชนบ
ละครที่มีนิสัยใจคอเช่นนั้น ควรจะแสดงท่าทางและ
ค) การ
พูดจาด้วยน้ำเสียงสีหน้าอย่างไรในสถานการณ์เช่นนั้น
กับกิริยา
จะสมจริงและเป็นธรรมชาติ ในส่วนของโครงเรื่อง
ซึ่งต้อง
ผู้ดูจะต้องติดตามการแสดงโดยเฉพาะจากบทสนทนา
อันละคร
และตีความว่าเรื่องจะดำเนินไปสู่จุดใด โครงเรื่อง
กว้างตาม
ของบทละครพูดมักเป็นลักษณะเดียวกับเรื่องสั้น คือ
ปฏิบัติ
ต้องกระชับและมีเอกภาพที่จะชี้แนะอะไรสักอย่าง
บบหนึ่ง
หนึ่ง แต่ละช่วงตอนต้องเป็นไปเพื่อผลสุดท้ายอย่าง
haroc-
เดียว ผู้ดูจะต้องดูตั้งแต่ต้นจนจบ เพราะละครพูด
และทาง
ไม่สามารถตัดเอาตอนใดตอนหนึ่งของเรื่องมาเล่นได้
สามารถ
บทละครพูดจะไม่เริ่มต้นที่กำเนิดของตัวละครต่าง ๆ
างครไป
และไม่จำเป็นต้องดำเนินเรื่องไปตามลำดับเหตุการณ์
ละครนอก
คืออาจขึ้นต้นที่กลางเรื่อง แล้วให้ตัวละครย้อนกล่าว
ตอนแล้ว
ถึงความหลังในบทสนทนาก็ได้

การที่ละครพูดแตกต่างจากบทละครรำมาก
ถึงกล่าวมา แต่คนไทยก็ยังสามารถรับละครพูดไว้

เป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างใหม่ได้นั้น นอกจากจะเป็นด้วย
คนไทยปรับความรู้สึกได้เร็ว เพราะความตื่นเตนที่
จะทันสมัยแล้ว ยังเห็นได้ว่าเป็นเพราะคนไทยนั่นเอง
ได้ปรับเปลี่ยนบทละครพูดของตนให้เข้ากับลักษณะ
นิสัยเดิมอันสืบจากการดูละครว่า เช่น บทละครพูด
ของไทย (รวมทั้งบทภาพยนตร์ในสมัยต่อมา) มัก
ให้ตัวละครพูดอธิบายความรู้สึกนึกคิดตลอดจนเหตุผล
แห่งพฤติกรรมของตนและตัวละครอื่นอย่างจะแจ้ง
เมื่อมีการพากย์ภาพยนตร์ นักพากย์ก็จะทำหน้าที่
เป็นผู้ตีความพฤติกรรมของตัวละครและเหตุการณ์
ที่เห็นว่าซับซ้อนให้ผู้ดูเข้าใจได้ง่ายขึ้น ภาพยนตร์ไทย
ที่สร้างซ้ำแล้วซ้ำอีกมักเป็นเรื่องที่เล่าความเป็นมา
ของตัวละคร ตั้งแต่เด็กและดำเนินเรื่องไปตามลำดับ
เหตุการณ์อย่างละเอียดลออ โดยมีโครงเรื่องง่าย ๆ
แบบสูตรสำเร็จ

ในส่วนของ หัวใจนักรบ และ เลือดสุพรรณ
เราจะพบโครงเรื่องที่ประกอบด้วยความขัดแย้ง
(conflict) ระหว่างตัวละครต่อตัวละคร ซึ่งเป็น
ความขัดแย้งที่มองเห็นได้ชัดเจน ในโครงเรื่องแบบ
นี้ผู้ประพันธ์อาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจความคิดของตน
ได้ไม่ยาก โดยให้ตัวละครเป็นตัวแทนความคิดที่ขัดแย้ง
กันด้วย และผู้อ่านจะสังเกตเห็นเองว่าความคิดใดเป็น
ความคิดที่ถูกต้อง และนั่นเป็นความคิดที่ผู้ประพันธ์
ต้องการจะสะท้อนผ่านแก่ผู้อ่านนั่นเอง

หัวใจนักรบ: หัวใจของใคร และหัวใจ อย่างไร

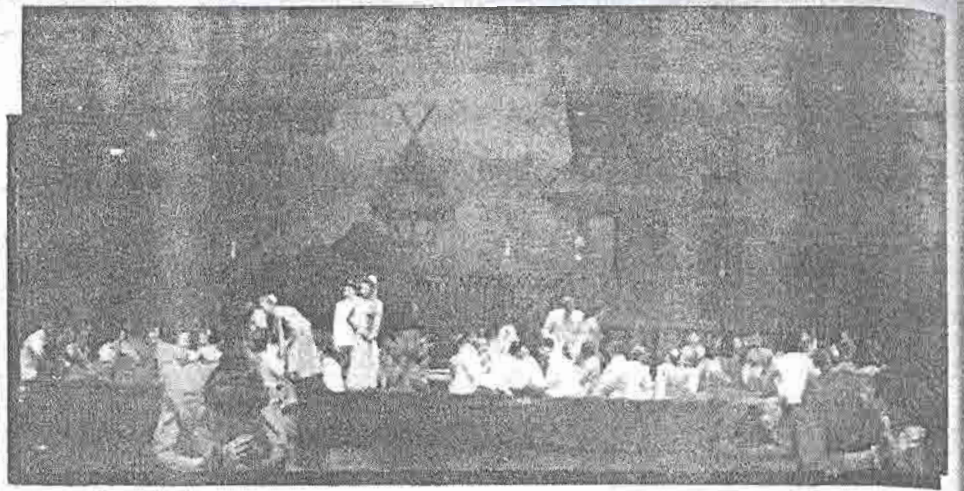
พระภิรมย์วรการ เป็นขุนนางนอกราชการ
ซึ่งถูกปลดด้วยเหตุที่ "ทำราชการไม่มีไหวพริบทัน
สมัย" มีข้อขัดแย้งสำคัญกับสวัสดิ์บุตรชายคนเล็ก
และอุไรบุตรสาวในข้อที่สวัสดิ์ไปแอบสมรักเป็นลูก
เสือและอุไรมีครรภ์เป็นเสือป่า ความขัดแย้งซึ่งดู
เหมือนเป็นเพียงความขัดแย้งภายในครอบครัวนี้ แท้
ที่จริงเป็นความขัดแย้งที่พระภิรมย์มีต่อสังคม หรือ
กล่าวได้ว่าเป็นความขัดแย้งระหว่าง 2 หัตถ์คางคกที่
ปรากฏภายหลังว่าหัตถ์คางคกของพระภิรมย์เป็นหัตถ์คางคก
ที่ผิดพลาด และพระภิรมย์ได้รับบทเรียนจนปรับทัศนคติ
ของตนได้ถูกต้อง ในตอนแรกนั้นพระภิรมย์มีความ
เชื่อมั่นในตัวเองอย่างมากแม้จะรู้ว่าล้าสมัยและผิดจาก
คนอื่น ดังที่พระภิรมย์พูดเมื่อตำหนิลูกเสือว่า "บาง
ทีผมจะหัวแก้มคิดเสียไปก็เป็นได้" เห็นชัดว่าผู้ทรงพระ
ราชานิพนธ์ทรงเน้นลักษณะลำหลังของพระภิรมย์
อย่างมากตั้งแต่ข้อหาที่ถูกปลดออกจากราชการ ตลอดจน
จนการต่อต้านลูกเสือว่าเสียเวลาและทำให้เด็กเล่นดูชุน
เปล่า ลักษณะลำหลังนี้ปรากฏชัดยิ่งขึ้นเมื่อผู้คนวาด
ล้อมรอบตัว พระภิรมย์ได้แสดงลักษณะตรงกันข้าม
อันเป็นจุดตัด (contrast) ที่ปรากฏซ้ำ ๆ กันอย่าง
เห็นได้ว่าตั้งใจ ไม่ว่าจะเป็นแม่เข็ญผู้กรรยาที่กล่าว
ถึงพระภิรมย์ว่า "มีความเห็นผิดกับใคร ๆ เขาไปทั้งบ้าน

ทั้งเมือง นายสุตใจผู้กำกับลูกเสือที่กล่าวว่า “ตั้งแต่
ได้มีลูกเสือมาผมยังไม่เคยพบสักรายเดียวที่บิดาหรือผู้
ปกครองไม่เต็มใจให้เด็กเป็นลูกเสือ” หรือหลวงมณูผู้
เห็นที่สวัสดิ์คืออยากเป็นลูกเสือถึงขนาดขอรับเอาสวัสดิ์
ไว้เป็นบุตรบุญธรรมเพื่อให้สวัสดิ์ได้เป็นลูกเสือ
สมใจ

ยิ่งกว่านั้น สิ่งที่ทำให้ผู้อ่านไม่อาจเป็นฝ่าย
พระภิรมย์ในตอนต้นได้ ก็คือลักษณะที่เห็นแก่ตัว
ของพระภิรมย์เช่นกล่าวว่าเป็นป้าก็ “เหมือนคนที่ถูก
วางบดให้ประหารชีวิตไว้แล้ว” เพราะสมภารไปเตรียม
ตัวตาย โดยไม่ใช่เรื่องทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นทหาร ยิ่ง
กว่านั้น “ทหารเป็นการรับจ้างหากิน” แต่เสือป้ายัง
ต้องเสียค่าบำรุงเสียอีก ความเห็นแก่ตัวของพระ
ภิรมย์ยังแสดงออกด้วยการไม่รับผิดชอบในหน้าที่
ของพลเมืองดีด้วยการพยายามวิ่งเต้นให้สวิงบุตรชาย
คนโตพ้นจากการเป็นทหารแม้รู้ว่าผิดกฎหมาย

หากเปรียบเทียบกับความร้ายกาจของความหัวเก่า
และความเห็นแก่ตัวของพระภิรมย์แล้วปะการหลัง
จกรรจกัว่า จึงไม่แปลกใจนักที่ต่อมาผู้อ่านจะพบ
ว่าความเห็นแก่ตัวนั้นมีไข่มลสันดาน อันแท้จริง
ของพระภิรมย์ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการเสียมสอน
ของนายชุ่นเบ้งนักเรียนกฎหมายผู้เป็นพี่ชายของแม่
เนี้ยมรายน้อยของพระภิรมย์ (ซึ่งได้ลอบเป็นคู่กับ
สวายนุตรชายคนกลางของพระภิรมย์นั่นเอง) ด้วย
เหตุนี้เมื่อพระภิรมย์ได้เปลี่ยนทัศนคติใหม่ภายหลังที่
สลัดอิทธิพลของนายชุ่นเบ้งออกได้สำเร็จ พระ
ภิรมย์จึงได้ร่วมกับเสือป้าต่อสู้ศัตรูของชาติในขณะ
ที่เกิดสงครามขึ้นพอดี และลงท้ายด้วยการสมัคร
เข้าเป็นเสือป้าในที่สุด โดยที่ตัวละครซึ่งเป็นฝ่าย
พระภิรมย์ในตอนแรกนั้น และเป็นคนกลุ่มน้อยใน
สังคมด้วยก็มีอันเป็นไปต่าง ๆ กันตั้งแต่ สวิงบุตรชาย
คนโตที่พยายามหนีการเป็นทหาร แต่เมื่อได้เป็นทหารก็
เกิดกลับใจรักความเป็นทหารขึ้นมาเอง) ถูกนายชุ่นเบ้ง
ลอบยิงเมื่อรับอาสาจะไปส่งข่าวศึก สวายนุตรชายคน
กลางบอกความลับทางทหารแก่ข้าศึก เพียงเพื่อจะ
เอาชีวิตรอดไปเสพสุขกับแม่เนี้ยมรายน้อยของพ่อ
ส่วนชุ่นเบ้งก็ถูกทหารข้าศึกจับแขวนคอในข้อหาว่า
กระทำเยี่ยงโจรที่ลอบทำร้ายสวิงเพื่อเอาประโยชน์
ใส่ตน

นายชุ่นเบ้งเป็นตัวละครที่น่าสนใจไม่ยิ่งหย่อน
กว่าพระภิรมย์นักที่ถูกปลุกก็คือพระภิรมย์เป็นคนหัว
เก่า แต่มาตกอยู่ในอิทธิพลของนายชุ่นเบ้ง ผู้ทำตัว
เป็นคนหัวก้าวหน้า และมีความเคลื่อนไหวทางสังคม
และการเมือง คือ “ขยันเขียนหนังสือมาก” สนใจติด

ตามจนล่วงรู้ข่าวสาร ความเป็น ไปของสถานการณ์
บ้านเมืองเช่นรู้กลิ่นอายของสงคราม รู้ความขัดแย้ง
ของรัฐบาลไทยกับต่างชาติ เป็นเจ้ามือยอมความ
มักอ้างทฤษฎีหลักการต่าง ๆ เช่น เพื่อชื้อชอกพรวง
ของรัฐบาล ได้บอกพระภิรมย์ว่าพระภิรมย์ต้องออก
จากราชการ เพราะไม่ได้รับความยุติธรรมจากรัฐบาล
ตามสมควรเลย และกล่าวทำนองวิพากษ์วิจารณ์
ระบอบราชการว่า “คนเราทุกวันนี้ถ้าจะให้เจริญใน
ราชการ ต้องรู้จักพลิกแพลงหลอกลวง ๆ ประจบงมงมง
ระเอาตัวรอดได้” คำพูดดังกล่าวของนายชุ่นเบ้งทำให้
เราเข้าใจได้ว่าคนผู้นี้เป็นต้นคิดให้พระภิรมย์เสียตีสี
เอาเสือป้าเป็นเรื่องของพลเรือนหาเรื่องสนุก “เล่น
เป็นทหาร” สำหรับจะได้ “ประจบประแจงหรือ
หาดีหาดี” ในราชการเพราะ “ข้าราชการคนไหน
ไม่เป็นเสือป้าไม่มีทางได้ดี” นายชุ่นเบ้งยังใช้คำที่มี
น้ำเสียงไปทางประชดประชันโดยเช่น “การออกเสียง”
“อิสรภาพ” เพื่อช่วยให้พระภิรมย์ตระหนักถึงความ
สำคัญและบทบาทของฝ่ายราษฎร ในข้อความต่อ
ไปนี้

“...ถ้าเกิดรบกันขึ้นแล้ว คนไทยต้องตาย
ก็ต้องนับว่ารัฐบาลรับผิดชอบเหมือนแกล้งฆ่า
คนไทย เอาชีวิตคนไทยแลกกับการรักษาเกียรติยศ
....ผมเห็นควรรัฐบาลจะให้โอกาสให้ราษฎรได้
มีเสียงออกความเห็นได้บ้าง”

“การที่จะบังคับให้คนที่มีอิสรภาพทำการ
ที่ไม่ต้องการทำนั้น บังคับไม่ได้โดยเอง”

“...ถ้าทำเช่นนั้นผมจะร้องให้ตั้งว่ารัฐบาล
ใช้อำนาจกดขี่เข้าแผ่นดินอย่างร้ายกาจ พวกพ้อง
ผมก็มีไม่ใช่น้อย คงช่วยกันตะโกนทุกคน รัฐบาล
เห็นทำทางไม่ดีก็ควรปล่อยคุณพระ”

แต่สิ่งที่ทำให้น้ำหนักถ้อยคำของนายชุ่นเบ้ง
ลดลงอย่างฮวบฮาบก็คือพฤติกรรมอันเลวร้ายของเขา
ซึ่งดูค่อนข้างจะไม่ฉลาดไม่สมภูมิปัญญาที่แสดงไว้ก่อน

เห็นได้ว่านายชุ่นเบ้งไม่แน่แน่ว่าจะ “ทำให้รัฐบาล
เดือดร้อน” (เมื่อพระภิรมย์ให้พาสวิงหนีทหารทั้ง
บ้านช่องเมื่อจะเกิดสงคราม) ความไม่ผูกพันกับรัฐ
บาลหรือชาติบ้านเมือง (ซึ่งดูเหมือนเป็นสิ่งเดียวกัน
ในเรื่องนี้) ทำให้เขาเหมือนกับชาวต่างดาวที่พร้อม
จะปลิวตัวเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายหรือเมื่อจะเสียประโยชน์
เช่น พวกพ่อค้าจีนที่เมื่อมีข่าวสงครามก็ “พากันตกใจ
กลัวจะเสียประโยชน์การค้าขาย” จน “เรือเมด ออกจาก
กรุงเทพฯ ไปเมืองจีนหมู่ไต้หวันโดยสารไปเต็ม ๆ”
นายชุ่นเบ้งได้ถูกครหาหน้าโดยหลวงมณูว่า “เป็นไทย
ไม่ถึงครึ่ง” จึงไม่ควรจะหวังให้เขา “รู้สึกราวไร ๆเหมือน
คนที่คนไทยแท้ ๆ ดูเขาจะไม่มาไว้ใจยิ่งกว่าคนต่าง
ดาวแท้ ๆ เสียอีกเพราะนอกจากจะเห็นแก่ได้และ
ปราศจากน้ำใจจริงต่อใครทั้งสิ้นแล้ว ยังได้ลงมือ
ทำร้ายเจ้าของประเทศโดยไม่ได้รับมอบหมายจากใคร
เพียงเพื่อความดีความชอบจากฝ่ายข้าศึก ซึ่งตนเอง
ก็มิได้มีความผูกพันอะไรด้วย หลวงมณูได้กล่าวถึง
นายชุ่นเบ้งว่า

“คนชนิดนั้นไว้ใจยากอยู่หน่อย มันพลิก
แปลงเปลี่ยนชาติของมันได้ง่ายนัก เขาพวกไทย
เป็นไทย เขาพวกฝ้ายโน้นก็เป็นไปอีกอย่างหนึ่ง
ทีเดียว ถ้าเมื่อจะเป็นอะไรก็เป็นเสียอย่างหนึ่ง
ค่อยยังชั่ว เมื่ออยากจะเป็นเจ๊กก็เป็นไป นี้ไม่
แน่ว่าเป็นอะไร เป็นค่างคาวอย่างไรอยู่ คบยาก”

นายชุ่นเบ้งในฐานะลูกจีนในเมืองไทยนำ
สนใจกว่าเด็กหลีในเรื่อง วิวาท์พระสมุทร มากตรง
ที่เด็กหลีมีลักษณะเป็นคนนอกของสังคม เป็นตัวคลก
ที่ดูแปลกประหลาดชวนหัว เช่น พุดไม่ขัด ไร้ระเบียบ
ท่าทางเป็นเร่ร่อน และตกเป็นเครื่องมือของคนอื่น
(ถูกจ้างให้ชื้อตัวแทนพระสมุทร) ส่วนชุ่นเบ้งนอกจาก
ชื่อและความคิด (ที่นำสงสัยว่าไม่เป็นไทยอย่างไร)
แล้วก็มีลักษณะไม่แตกต่างจากคนอื่น ๆ และยังเป็น
คนมีความคิดเห็น มีลักษณะที่จะสร้างกลุ่มพลังทาง

การเมือง
เจ้าเล่ห์
เข้าร่วม
คนไทย
ไม่ยุติ
พิจารณา
สวิง เลี
“คราวนี้
รู้ชื่อต่อ
เบ้งห้าม
เบ้งว่า
ไปให้หนุ
พระภิ
ข้าศึกแล
ก็
แก่เรื่อง
ดี
ลดความ
กินไป
นั้นเป็นดี
และหลว
ข้าศึก
ใจนักก็
ดี
หัวใจ
ก็เป็น
ประเด็น
นายชุ่น
เป็นหัว
แผ่นดิน
สิ่งเขื่อน
นักรบแต่
กักจิตสำ
ไปปรากฏ
“
ถูกผู้ขาย
แล้ว แล
ชายใหญ่
คนชื้อขาด
หน้า 27
“
หนึ่ง ผม

การเมืองได้ ที่ขุ่นแบ่งรังเกียจกว่าเด็กหลิ คือ ความเจ้าเล่ห์ แบบนกมีหูหนูมีปีก อันที่จริงทั้ง ๆ ที่เขาได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในสังคมไทยได้เต็มภาคภูมิในฐานะคนไทยคนหนึ่ง แต่เมื่อเขาทำผิดก็ถูกประณามโดยไม่ยุติธรรมนักที่เชื่อสายดั้งเดิมของเขามากกว่าที่จะพิจารณาแจกแจงพฤติกรรมของเขาให้ชัดเจน เช่น สวิง เมื่อรู้ว่าถูกขุ่นแบ่งหลอกให้หนีทหาร ก็กล่าวว่า "คราวนี้ผมต้องรับทั้งความเจ็บความอาย เพราะผมเสียชื่อเสียงค่าโกหกของอ้ายเจ็ก" ส่วนพระภิรมย์พอขุ่นแบ่งห้ามไม่ให้ต่อสู้กับข้าศึกเมื่อสวิงตายแล้วก็ตำหนิขุ่นแบ่งว่า "อ้าย อ้ายน้ออย่างไรน๊ะ อ้ายลี้จิกหัว อ้ายเจ็กไปให้หนีกูที แล้วไล่หัวมันไปนอกบ้านกู" ทั้ง ๆ ที่ตอนนั้นพระภิรมย์ยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าขุ่นแบ่งทรยศเข้ากับฝ่ายข้าศึกและฆ่าลูกของตน

การสร้างลักษณะขุ่นแบ่งเช่นนี้ให้ประโชชน์แก่เรื่องหลายอย่าง คือ

ด้านตัวละคร ขุ่นแบ่งเป็นตัวละครที่ช่วยลดความผิดพลาดของพระภิรมย์ให้ดูไม่ร้ายแรงจนเกินไป ผู้อ่านจะได้เห็นว่าข้อเสียใหญ่ของพระภิรมย์นั้นเป็นสิ่งที่หลวงมณเฑียรว่า "เป็นเพราะขุ่นแบ่ง" และหลวงมณเฑียรว่า "จริงอ้ายคนนั้นเป็นผู้ร้ายที่เข้าสิงคุณพระ" ทั้ง ๆ ที่พระภิรมย์ นั้น "แท้จริงใจแก่ก็เป็นนักรบนั่นเอง"

ด้านแก่นเรื่อง พระภิรมย์ในท้ายที่สุดก็เก็บ "หัวใจนักรบ" เอาไว้ไม่ไหวเช่นเดียวกับตัวละครอื่น ๆ ที่เป็น "ไทยแท้" (ยกเว้นสวาย) การเน้นประเด็นนี้โดยใช้ความตัดกัน (contrast) ระหว่างนายขุ่นแบ่งกับตัวละครอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ชี้ว่าหัวใจนักรบเป็นหัวใจของคนไทยผู้ตระหนักในความเป็นเจ้าของแผ่นดิน เราเห็นว่าพระภิรมย์ถูกนายขุ่นแบ่งครอบงำถึงเขื่อนแซงเลื่อนเปื้อนไป ส่วนคนอื่น ๆ ที่มีหัวใจนักรบแต่ต้นนั้น เราไม่เห็นว่าเป็นเพราะเหตุใดนอกทุกจิตสำนึกอันเกิดจากสายเลือดแห่ง ความเป็นไทย ดังปรากฏในข้อความต่อไปนี้

"เรียกว่าคนดี คนกล้าหาญ คนไทยแท้ ลูกผู้ชายแท้ แต่คนที่มึนหน้าก็อันควรแก่ลูกผู้ชายแล้ว และคอยหาทางหลีกเลียงบิดพลิ้วอย่างลูกชายใหญ่ของคุณพ่อฉันแหละ คิฉินเห็นว่าเป็นคนชั่วลาคเลี้ยที่ที่เกิดมาใน ชาติไทย....." -อุไร หน้า 27

"ผมทราบแล้วคนเราเกิดมาต้องตายครั้งหนึ่ง ผมไม่วิกอะไร ผมไม่ใช่ผู้หญิง และผม

ก็ไม่ใช่ ไทยแท้" - สวิง หน้า 55

"แม่อุไร...พิลาที ถ้าเคราะห์ดีก็คงได้กลับ มาเห็นหน้ากันอีก ถ้าเคราะห์ร้ายก็แล้วแต่ นั่นแหละหล่อนก็เป็น เชื้อชาติไทย ฉันทไม่ต้องวิตก ในส่วนหล่อน - หลวงมณเฑียร หน้า 105

มีข้อแย้งได้ว่าหากความเดือดร้อนของบ้านเมืองสามารถปลุกหัวใจนักรบ ซึ่งสืบทอดกันมาโดยสายเลือดไทยแล้ว โฉนเลยจึงมีกร ฝืนกับคนไทย อย่างนายสวาย ซึ่งเป็นคนไทยคนเดียวในเรื่องที่ยอมทรยศต่อชาติถึงขนาดยอมบอกความลับแก่ข้าศึก ทั้ง ๆ ที่พระภิรมย์ แม่แอ้ม และอุไรถือเป็นเรื่องคอขาดบาดตายและยอมตายดีกว่าจะทำเช่นนั้น อุไรเองถึงกับกล่าวว่า "คิฉินเป็นหญิงที่จริง แต่คิฉินเป็นคนไทย ถึงจะเสียพ่อคนหนึ่ง ก็ดีกว่าจะเสียความเป็นพลเมืองคิ"

อย่างไรก็ดี เห็นได้ว่าผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงสร้างสถานการณ์จำลองขึ้น เพื่อแสดงว่าคนไทย (แทบ) ทุกคนมีหัวใจ (เป็น) นักรบ และพร้อมจะรบได้เสมอเมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ที่คับขัน และทางที่จะแสดงความเป็นนักรบของพลเมืองและข้าราชการ

ที่ไม่ใช่ทหารก็คือ การเข้าเป็นเสื่อป่าความสำคัญของเสื่อป่าเป็นสิ่งที่ผู้อ่านไม่อาจมองข้ามไปได้ เพราะดูเหมือนจะเป็นแก่นเรื่องรองที่เด่นไม่น้อยไปกว่าแก่นเรื่องใหญ่ เพราะทรงเน้นหัวใจนักรบในคนไทยที่เป็นเสื่อป่า และจะได้เข้าเป็นเสื่อป่ามากกว่าในคนไทยพวกอื่น เมื่อพิเคราะห์ถ้อยคำในบทสนทนา จะพบว่าผู้มีหัวใจนักรบยอมตระหนักถึงชาติเป็นสำคัญ และที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าก็คือ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และความสำนึกในการป้องกันสถาบันศาสนา ดูเหมือนว่าเป็นครั้งแรกที่มีการเน้นความสำคัญของสถาบันทั้ง 3 เข้มด้วยกัน ดังข้อความต่อไปนี้

"ถ้าการที่ผมตาย จะทำให้เป็นประโยชน์แก่ พระเจ้าอยู่หัวหรือบ้านเมือง แล้ว ผมก็จะยอมตายโดยความเต็มใจ....."

หลวงมณเฑียร (หน้า 23)

"แม่แอ้ม แม่อุไร...ขอให้เจ้าไว้ว่าฉันตายโดยมันใน ความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงชุบเลี้ยงมา มีพระเดชพระคุณหาที่เปรียบมิได้ ไม่มีอะไรจะถวายเพื่อแสดงความกตัญญูคุณพระอีกแล้วนอกจากชีวิต"

พระภิรมย์ (หน้า 80)

"แล้วสอนลูกหล่อนให้มันรู้สึกด้วยว่าตัวของมันเกิดมาไม่เสียชาติเกิด ได้ยอมสละชีวิตดีกว่าที่จะยอมเอาใจออกห่างจาก เจ้าข้าแดง

แกวร้อน สอนให้ลูกหล่อนมีความ จงรักภักดีในพระเจ้าอยู่หัว ของเรา ให้รู้จัก รักบ้านเมืองของเรา ตีมันน้อยใน พระพุทธศาสนา ยอมตายเสียดีกว่าที่จะบกพร่องในข้อเหล่านี้"

พระภิรมย์ (หน้า 81)

สิ่งที่น่าพิจารณาอีกคือ พฤติกรรมอันน่ารังเกียจของนายขุ่นแบ่ง ทำให้ความคิดของเขา ซึ่งดูมีหลักการตรงกับความคิดในระบอบประชาธิปไตย เช่น ความคิดเรื่องอิสรภาพ การรวมตัวแสดงประชามติเกี่ยวกับท่าสงครามระหว่างประเทศตลอดจนการต่อรองกับฝ่ายรัฐบาล กลายเป็นสิ่งที่ดูเหลวไหล แม้จะมีได้ทรงคัดค้านความคิดดังกล่าวโดยตรง แต่ได้ทรงทำให้เห็นว่าอย่างน้อยในเรื่องนี้ นายขุ่นแบ่งก็เจตนาที่จะข้ายูให้เกิดความปั่นป่วนเพื่อประโยชน์ของคนต่างชาติเป็นสำคัญ ในสถานการณ์เช่นนี้ความรู้สึกเรื่องชาตินิยมดูจะสำคัญกว่าและค่อนข้างจะไม่ไปด้วยกันกับ

ความคิดแบบประชาธิปไตยนัก ถึงกระนั้นก็ตามรัชกาลที่ 6 ได้ทรงชี้ว่ารัฐย่อมต้องการความสนับสนุนร่วมมือร่วมใจโดยไม่ต้องบังคับกับเกณฑ์จากประชาชนพลเมืองเป็นอย่างมาก บทละครพระราชนิพนธ์เรื่องนี้จึงน่าจะเกิดขึ้นด้วย มีพระราชประสงค์จะกระตุ้นความตระหนักของประชาชนที่จะเป็นกำลังอันสำคัญในการป้องกันประเทศ กับทั้งเพื่อแก้ข้อครหาที่เกี่ยวเนื่องกับการของกองทัพ ซึ่งน่าจะได้ออกปรากฏอยู่ในขณะนั้นด้วย แม้ว่าบทละครเรื่องนี้จะพยายามให้ดูเป็นเพียงเสียงของคนส่วนน้อยที่ล้าสมัยและหลงผิดตามคำยุยงของผู้ไม่หวังดีต่อชาติก็ตาม และถึงแม้ไม่แนบเนียนนักก็ได้ทำให้เห็นว่าคนที่ก้าวหน้าที่สุดก็คือคนที่ล้าหลังที่สุดหรือเป็นพวกเดียวกันนั่นเอง อย่างไรก็ตามก็ตีพิมพ์ออกซึ่งตีพิมพ์ในปี 2454 ได้มีอายุอยู่เพียง 14 ปีเท่านั้น เพราะเมื่อเสด็จสวรรคต ในปี 2468 “สมาคมต่างๆ ที่ทรงตั้งขึ้นก็ล้มเลิกไปด้วย ยกเว้นกองลูกเสือเท่านั้นที่ยังคงมีอยู่ต่อไป และไม่มีสมาคมใดที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไป”²

ความสำเร็จของหัวใจนักรบ

เห็นได้ว่าหัวใจนักรบเป็นบทละครที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงพระราชนิพนธ์ เพื่อให้สอดคล้องและเสริมสร้างพระราโชบายในการใช้ลัทธิชาตินิยม หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงเปิดประเทศและเปลี่ยนระบบการบริหารราชการหลายอย่างเป็นแบบตะวันตก เช่น เปลี่ยนระบบจตุสดมภ์เป็นกระทรวง ทบวง กรม เปลี่ยนระบบการพิจารณาพิพากษาคดี ยกเลิกระบบไพร่เพื่อเกณฑ์แรงงานราษฎร ตลอดจนเลิกทาส กระแสความคิดแบบตะวันตกที่ปรากฏขึ้นในประเทศไทย ประกอบกับความเคลื่อนไหวในทำนองเดียวกันอันนำไปสู่การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทยโดยชนชั้นที่เห็นทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงใฝ่ใฝ่ทรงมากเป็นพิเศษด้วยทรงเกรงว่าเมืองไทยจะก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วเกินไป ดังที่ทรงก่อนพวกที่ทรงเรียกว่า “พวกนักรู้การเมือง” ไว้ในเรื่องลัทธิเขาอย่าง เห็นว่า “ทรงคัดค้านสิ่งที่พระองค์ทรงเรียกว่าการเมืองสมัยใหม่”³ และ “เนื่องจากพระองค์มีความคิดอนุรักษนิยม..... จึงมักมองอดีตเป็นแนวทางที่สำคัญ คือ มิได้ทรงใช้แนวทางของพระราชบิดาและพระอัยกาเป็นหลัก แต่ทรงกลับมองย้อนไปดูตัวอย่างในพุทธศตวรรษที่ 21 ในสมัยที่สมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นผู้นำ.....ยิ่งกว่านั้นยังย้อนกลับไปจนถึงพุทธศตวรรษที่ 18 ในสมัยพระร่วง..... มีพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องพระร่วงถึง 3 บท

ด้วยกัน”⁴ อย่างไรก็ตามคงจะทรงเล็งเห็นว่าลักษณะของสงครามในสมัยนั้น ซึ่งได้ขยายตัวใหญ่โตเป็นสงครามโลกครั้งแรก เป็นสิ่งที่แตกต่างจากการทำสงครามกับเพื่อนบ้านในสมัยของบรรพบุรุษดังกล่าวนั้น โดยเฉพาะเมื่อประเทศไทยตกอยู่ในคุกคามของลัทธิล่าอาณานิคม โดยยังหลงเหลือรอดอยู่เพียงประเทศเดียวในเอเชียอาคเนย์ จึงทรงพยายามที่จะสร้างความรู้สึกร่วมกันที่มิเคยเป็นรูปร่างแจ่มชัดมาก่อน เพื่อเป็นจุดรวมใจประชาชน โดยมีสถาบันทั้ง 3 เป็นหลัก เพราะน่าจะทรงเล็งเห็นว่าสถาบันพระมหากษัตริย์แต่เพียงอย่างเดียว นั้นจะไม่เป็นการเพียงพอสำหรับสถานการณ์ที่อาจผันแปรไป

มีคำถามที่น่าสนใจก็คือ คนไทยในสมัยนั้น กระหน่ำในข้อสงครามจากชาติมหาอำนาจหรือไม่เพียงไร ใน ตีแผ่นดิน ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งผู้ประพันธ์แสดงเจตนาไว้ว่าจะให้รวบรวม “รายละเอียดเบื้องหลังประวัติศาสตร์” ได้แสดงภาพคนไทยในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยเฉพาะกลุ่มที่ใกล้ชิดกับราชสำนักไว้ว่า

“การแต่งกายในสมัยนั้นก็ดี การกินอยู่อย่างฟุ่มเฟือย การใช้จ่ายอย่างฟุ้งเฟ้อ ตลอดจนการประกวดประชันแข่งดีกัน.....เป็นสัญลักษณ์ของยุคที่บริบูรณ์เป็นเครื่องหมายว่าทุกคนในสมัยนั้นอาศัยความสมบูรณ์พูนสุขของบ้านเมือง อันเป็นผลของการกระทำในยุคก่อน ได้ใช้ชีวิตประจําวันอย่างสุขสบายใจปราศจากปัญหา ปราศจากความขังใจ และด้วยความรู้สึกอันแน่นอน ปราศจากความวิตกกังวลถึงอนาคตคนที่มีชีวิตหรูหราที่สุดในขณะนั้น เห็นจะได้แก่คนที่อยู่ในพระราชสำนักหรือคนที่อยู่ใกล้ชิดกับพระราชสำนัก”⁵

ทั้งนี้ถึงแม้ว่า “มิได้มีใครเห็นของเสียหยาและมิได้มีใครมองดูด้วยสายตาที่มีความอิจฉาริษยา..... เพราะมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนทั่วไปนั้น อยู่ในระดับดีพอที่จะไม่เกิดความเคียดแค้นน้อยใจในความสุขของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง.....และ.....ราชสำนักในสมัยนั้นเป็นราชสำนักเปิด.....ไม่จำกัดชั้นวรรณะหรือชาติตระกูลของผู้ที่จะเข้าไปอยู่ในนั้นได้.....”⁶ แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวกลับเป็นอุปสรรคต่อความตื่นตัวในเรื่องความมั่นคงของชาติ และภัยจากศัตรูภายนอกประเทศ ซึ่งทรงแนะนำให้เห็นในบทพระราชนิพนธ์ สิ่งที่ทรงเริ่มพูดถึงเพื่อสอนให้คนค่อย ๆ ค้นเคย “อย่างเรื่องเมืองสุลตธานีที่วังพญาไทนั้น คนที่ไม่รู้จักพูดกันเองง่าย ๆ ว่า ในหลวงท่าน เฒ่า บ้านตุ๊กตาเหมือนเด็ก ๆ”⁷ จึงเป็นที่น่าเสียดายที่แม้จะทรงใช้บทพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ เป็นเครื่องสื่อสารความคิดที่ทรงเล็งเห็นว่าจะมีประโยชน์ ก็น่าจะมีผู้เข้าใจพระราชดำริดังกล่าวได้ไม่มากนักเช่นเดียวกับที่พระวิกรมยได้กล่าวเป็นเชิงว่า ถูกเสือและเสือป่าเป็นเรื่องของคนที่ชอบเล่นสนุก ๆ ไปวัน ๆ เท่านั้นนั่นเอง”⁸

เมื่อพิจารณาในส่วนของ หัวใจนักรบ ความสำเร็จของหัวใจนักรบที่หมอมองเห็นก็คือ แสดงความคิดของผู้ทรงพระราชนิพนธ์ให้เข้าใจได้แจ่มแจ้งชัดเจน แต่ความสำเร็จในฐานะวรรณคดีป็นนั้น อาจลงความเห็นว่าไม่เต็มสมบูรณ์นักด้วยเหตุต่อไปนี้

ประการแรก ความสำเร็จของวรรณคดีในแง่โครงเรื่อง ก็คือ ความสามารถแสดงให้เข้าใจได้ว่าพฤติกรรมของตัวละครเป็นสิ่งที่มิได้มีเหตุผลอธิบายได้ และถึงแม้ว่าตัวละครจำเป็นต้องแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับโครงเรื่องและแก่นเรื่อง แต่ลักษณะนิสัยของตัวละครย่อมมีส่วนสำคัญที่จะผลักดันเรื่องให้ดำเนินไปในรูปใด มิฉะนั้นแล้วตัวละครก็มักจะกลายเป็นเพียงหุ่นที่ขาดความซับซ้อนไม่ใช่คนที่มีชีวิต เช่นในกรณีนี้ทั้งพระวิกรมยและสวริเปลี่ยนความคิดได้รวดเร็ว และง่ายด้ายทั้ง ๆ ที่เมื่อยังไม่รู้ตัวว่าคนมีความรักต่อบ้านเกิดเมืองนอน และได้ยินนายขุนเบ่งกล่าวตำหนิรัฐบาล พระวิกรมยก็มิได้โต้แย้งโดยอ้างถึงความจงรักภักดีเลย แต่กลับมาพรวดเมื่อเกิดความรักชาติในตอนหลัง จะว่าความรักชาติทำให้จงรักภักดีก็ดูไม่สมเหตุผลนัก ถึงแม้จะทำให้เห็นว่าพระวิกรมยเป็นผู้ฉลาดเฉลียวหลงเชื่อนายขุนเบ่ง แต่การยึดมั่นในความจงรักภักดีก็น่าจะไม่เกี่ยวกับสติปัญญาแต่อย่างใด

การมุ่งเน้นให้พระวิกรมยเป็นศูนย์กลางแห่ง

และ
.....
อยู่ใน
ความ
กใน
น
...^๕
ความ
ศัตรู
ราช
ๆ
คนที่
บ้าน
ทรง
ความ
เข้าใจ
โพระ
เป็น
ในนั้น
ความ
จน
จน
ดีในแง่
ใจได้ว่า
บายได้
ให้ตลอด
และนิสัย
เรื่องให้
จะกลาย
ที่มีชีวิต
ความคิด
ว่าตนมี
ยชุนเบ้ง
งโดยอ้าง
เมื่อเกิด
ทำให้จึง
ให้เห็นว่า
เบ้ง แต่
ยวกับสติ
กลางแห่ง

ความขัดแย้งกับตัวละครอื่น ๆ ที่เป็นฝ่ายสนับสนุน เลือป้านั้นดูจะใจมากเกินไป เช่น พระภิรมย์รังเกียจ ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองถึงขนาดหาทางเลี่ยง กฎหมายเพื่อไม่ให้ลูกเป็นทหาร น่าคิดว่าทำไมความห่วงใยในชีวิตลูกจึงไม่เกิดแก่แม่แย้มซึ่งเป็นผู้หญิง บ้างเลย ทั้ง ๆ ที่แม่น่าจะรักและห่วงใยลูกชายคนโต ไม่หือไปกว่าพ่อ การที่แม่แย้มเป็นคนทันสมัยเห็น ดีเห็นชอบกับเลือป้าก็เกิดขึ้นล่อย ๆ โดยไม่เห็นว่าเป็นเพราะเหตุใด ตัวละครอื่น ๆ ที่มีปัญหาส่วนตัว ขัดแย้งกับเรื่องเลือป้า ก็ดูยินดีที่จะเลือกเอาข้างการ รักษากิจการเรือปายจนยอมสละความสุขในชีวิตส่วนตัวได้โดยง่าย โดยไม่มีความทุกข์ทรมานใจเท่าใด ไม่ ว่าสวัสดิ์ที่ยอมถูกพ่อตัดขาดเพื่อจะได้เป็นลูกเรือ หรือโรซึ่งยอมเลิกความสัมพันธ์กับหลวงมณีเมื่อ พระภิรมย์ขัดขวางเพราะเป็นเลือป้า

ประการที่สอง ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงพยายามที่จะแก้ต่างให้แก่กิจการเรือปายอย่างโดดเด่นมากเกินไป มีบทสนทนาจำนวนไม่น้อยที่แสดงข้อกล่าวหา เลือป้าและข้อคัดค้านการกล่าวหาเหล่านั้น ความพยายามจะให้บทเรียนแก่พระภิรมย์ ทำให้แม่แย้มแต่หารข้าศึก ซึ่งอยู่ในระหว่างเร่ร่อนจะทราบกำลังของฝ่ายเรือ ป้าที่ตั้งมั่นอยู่ ก็มีเสียเวลามาอธิบายให้พระภิรมย์ ทราบว่าเป็นความผิดร้ายแรงที่ได้ต่อสู้โดยไม่ได้เป็น ทหารหรือเรือป้า จนทำให้ดูเหมือนว่าการเป็นเรือ ป้าในเรื่องนี้เป็นแก่นเรื่องเด่นยิ่งกว่าความรักชาติเสีย อีก เพราะหากรักชาติก็ต้องเป็นเรือป้า เพื่อจะได้มีส่วนป้องกันชาติได้โดยชอบธรรม แต่หากรักชาติโดย ไม่ได้เป็นเรือป้าก็จะต้องได้รับความเดือดร้อนดังที่ หลวงมณูกกล่าวแก่พระภิรมย์ว่า "ถ้าเป็นเรือป้าแล้ว ก็จะไม่ต้องรับความเดือดร้อน เช่นที่เป็นมาแล้ว ข้าศึก คงไม่ปรับโทษได้ คุณพ่อก็จะช่วยป้องกันบ้านเมือง ได้สมใจ" (หน้า 100)

"เลือดสุพรรณ": เลือดไทยไหลหลังเพื่อ ตั้งใจ

อิทธิพลที่ เลือดสุพรรณ อาจรับมาจาก หัวใจ นักรบ ก็คือ การเห็นวิญญูณการต่อสู้ว่าฝังแน่นใน สายเลือดมากกว่าจะเกิดจากวัฒนธรรม แต่สิ่งที่น่า สนใจอยู่ที่ความแตกต่างในข้อที่ว่า หัวใจนักรบ พยายาม จะเสนอทางปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการร่วม กลุ่มจัดกองทัพกำลัง โดยมีวัตถุประสงค์แน่นอน เพื่อ เตรียมรับสถานการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยากในวัน ในพรุ่ง แต่ เลือดสุพรรณ ที่แต่งในสมัยใหม่ว่า กลับ ย้อนถอยหลังไปถึงสมัยก่อนเสียกรุงศรีอยุธยา โดย ไม่ได้แนะนำทางแก้ปัญหาหรือชี้จุดบกพร่องใดไปกว่า ความเป็นชาตินิยมอย่างไรแมนดิก และการยอมสละ ชีวิตอย่างสุดใจขาดิ้น โดยปราศจากความยับยั้งจิตใจ หลวงวิจิตรวาทการ อธิบายความเป็นมาของ บทละครเรื่องนี้ว่า เดิมจะใช้ชื่อ "ใจพม่า" ด้วยหวัง จะให้คนไทยเลิกอาฆาตแค้นเพื่อนบ้านที่ซบเคี้ยวทำ ศึกกับเมียนมา เพราะ "ความจริงคนดีของเขาก็ยังมี เหมือนกัน.....การที่เราแพ้เขาก็เพราะอ่อนกำลังกว่า เขา สิ่งที่เราจำไว้เป็นบทเรียนนั้นอยู่ที่การชวนชวาย เพิ่มพูนกำลังของเรา"^๖

เลือดสุพรรณ จึงมีแก่นเรื่องแยกเป็น 2 ประเด็น คือ ความบกพร่องของฝ่ายไทย (มีกำลังน้อย) และความดีของฝ่ายพม่าซึ่งผู้ประพันธ์กล่าวไว้ในคำ ชี้แจงว่า "นอกจากความกล้าหาญ และมีมือในการรบ.....ยังมีความเคร่งครัดขนัตริธรรมเด็ดขาด" แต่ การใช้ชื่อ "เลือดสุพรรณ" ทำให้เห็นว่าความบก พร่องของฝ่ายไทยคงไม่สำคัญเด่นชัดเท่าความองอาจ หัวหาญของฝ่ายไทย ซึ่งทั้งที่ประสงค์ความพ่ายแพ้จน ตายหมด ก็ยังทำให้แม่ทัพพม่าสรรเสริญได้ว่า "เลือด คนไทยมีไม่แฉะเลย กล้าหาญ รักชาติ ไม่กลัวตาย หา คนชาติใดสู้ได้ยาก"

เลือดสุพรรณ: บอกเราว่าประมาณปลายกรุงศรีอยุธยา เมื่อพม่ายกทัพเข้าตีกรุงศรีอยุธยาได้ บิดเมืองสุพรรณซึ่งเป็นเมืองในเส้นทางเดินทัพไว้ มังรายนายทหารหนุ่มลูกมังมหานรนาท แม่ทัพ ทนดูการทรรุณชลชไทยชาวสุพรรณไม่ไหว จึงเกิด วิวาทกับมังระโรนายทหารหนุ่มอีกคนหนึ่ง ความขัดแย้งรุนแรงขึ้นเมื่อมังรายผูกสมัครรักใคร่กับดวงจันทร์ เซลยสาวและยอมปล่อยเซลล์ไทยไปหมดตามคำขอ ร้องของคนรัก มังรายถูกสั่งประหาร เพราะบิดาล้น วาจาไว้เมื่อแรกรู้เรื่องราวโดยไม่คิดว่าผู้กระทำความ ผิดเป็นลูกของตน แต่มังระโรก็ไม่พ้นความตายด้วยข้อ หาการุณชลช ลูกน้องมังระโรจึงตามไปฆ่าพ่อแม่ ของดวงจันทร์เป็นการแก้แค้น ดวงจันทร์ซึ่งพยายาม ช่วยชีวิตคนรักด้วยการขอตายแทนแต่ไม่สำเร็จ ภายหลังที่ได้เห็นคนรักตายไปต่อหน้าแล้วก็พบศพ พ่อแม่เข้าอีกจึงเกิดความรู้สึกว่า "หมดคนที่....จะต้อง รักและห่วงใย.....เหลือแต่ชีวิตที่จะต้องสละให้แก่ชาติ" จึงนำเซลล์ชาวสุพรรณทั้งหมดบุกเข้าต่อสู้กับทัพ พม่าผลก็คือไม่มีฝ่ายไทยเหลือรอดชีวิต

"มาด้วยกันมาด้วยกันเลือดสุพรรณเอ๋ย"

ถึงแม้จะทำความเข้าใจได้ว่าบุคลลธรรมค้าย่อม นึกถึงเรื่องส่วนตนกว่าเรื่องส่วนรวม และความคิด ที่จะอุทิศเลือดเนื้อเพื่อชาติเมื่อสูญเสียบุคคลที่รักใน ชีวิตไปหมดสิ้นนั้นมิใช่ข้อควรตำหนิกลับเป็นสิ่งที่พึง สรรเสริญด้วยซ้ำไป แต่ข้อบกพร่องในแง่การผูกเรือ ก็คือในเมื่อเราจะเรียกการตัดสินใจของดวงจันทร์ว่า เกิดจากสติปัญญาไม่ได้ ข้อชวนจงงนก็คือ เกิดอะไร ขึ้นกับคนไทยชาวสุพรรณหลายร้อยหลายพันคน เพราะ ถึงจะมีอารมณ์โศกสลดร่วมกับดวงจันทร์สักเพียงใด ก็น่าจะมีข้อรองได้ว่า มีวิธีอื่นอีกมากมายที่จะช่วยกู้ชาติ บ้านเมือง ไม่ใช่ด้วยอาการที่แม่ทัพพม่ากล่าวไว้ ".... เหมือนกับแมลงเม่าเป็นเข็กรองไฟ"

“นี่แหละผลแห่งการต่อสู้โดยไม่มีอาวุธเพื่อ
พอ” : การสร้างเขื่อนหรือข้อสรุปที่คลาดเคลื่อน
มังมหาสุรนาท แม่ทัพพม่า กล่าววาจาเช่นนี้
ได้อย่างไรในเมื่อในสถานการณ์นั้นสำหรับเชลยชาว
สุพรรณ อาวุธใดเล่าจะขีบบ้างกองทัพของฝ่ายพม่าได้
กองทัพพม่าซึ่งมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่กรุงศรีอยุธยา
มีจำนวนอย่างน้อยที่สุดเท่าใด เชลยชาวสุพรรณมี
จำนวนได้มากที่สุดเท่าใด อาวุธที่มีประสิทธิภาพมาก
ที่สุดในสมัยอยุธยาตอนปลายคืออะไร เหตุใดผู้ประพันธ์
จึงเลือกที่จะเน้นกำลังอาวุธมากกว่ากำลังปัญญาและ
ฝีมือ โดยให้มังมหาสุรนาทย้ำต่อไปว่า “น่าเสียดาย
เลือด ไทย เลือด ดีเหลือเกิน ถ้าไทยมี อาวุธ
พร้อมดีจริงๆ เหมือนชาติอื่น ๆ แล้ว ก็จะไม่มีความ
ใดในโลกนี้สามารถเอาชนะไทยได้” ความประทับใจ
ใน เลือดสุพรรณ (ถ้ามี) จึงเทียบกันไม่ได้เลยกับ
วีรกรรมของขานนครราชสีมา ใน ฉันทยอเกียรติขาน
นครราชสีมา ของพระยาอุปกิตศิลปสาร ซึ่งแสดงถึง
ทั้งสมรรถภาพทางปัญญา และมีออรบพุ่งกับกำลังใจ
ที่มุ่งมั่นของคนไทย หรือแม้แต่วรรณคดีแบบฉบับ
คือ ลิลิตตะเลงพ่าย ที่มุ่งสรรเสริญองค์วีรกษัตริย์ผู้
นำทัพ ก็ยังแสดงภาพประชาชนตามเมืองราชทางที่
พม่ายกทัพผ่านได้ดีกว่านี้ยิ่งนักคือชาวเมืองพากัน
หลบหนีเล็ดรอดมาแจ้งข่าวศึกได้ถึงกรุงศรีอยุธยา จึง
เตรียมรับศึกได้ทันการณ์ บทร้องของชาวสุพรรณ
ในบทละครเรื่องนี้จึงดูเลื่อนลอยเหลวไหลที่คิดว่าเพียง
กำลังของตนก็สามารถกอบกู้บ้านเมืองได้ ดังข้อความ
ว่า

อันเมืองไทยเป็นของไทยไซ้ของอื่น
มาต่อสู้กู้คืนเถอะเราเอ๊ย
ถึงตัวตายอย่าเสียดายชีวิตเลย
มาเถอะเวียพวกเรามากล้าประจัญ

อันที่จริงหากหลวงวิจิตรวาทการ ต้องการจะ
ชี้ข้อบกพร่องของฝ่ายไทย จากเรื่องนี้น่าจะน่าจะชี้
ที่ความหุนหันพลันแล่นและขาดเหตุผล หรือหากจะ
ผูกเรื่องให้เห็นข้อบกพร่องที่ฉกรรจ์ของฝ่ายไทยจริงๆ
ก็น่าจะผูกเป็นเรื่องอื่นที่ชี้ข้อเสียของคนไทยได้หลาย
ประการ เช่น ความทะเลาะแยะไม่เอาจริง ความ
ประมาทเมามัว ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็น
ต้น ข้อเสียเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ได้ก่อความพินาศแก่
กรุงศรีอยุธยามาแล้วทั้งสิ้น การแจกแจงสิ่งเหล่านี้
ถึงแม้ว่าจะไม่เป็นที่สออารมณ์ของผู้รักชาติโดยไร
เหตุผล แต่ก็เป็นการเผชิญหน้ากับความจริงอย่าง
องอาจและไม่ล้าสมัย สามารถเตือนใจคนไทยได้เสมอ
โดยถือเอาประวัติศาสตร์เป็นบทเรียน เป็นการอึง
ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นแล้วจริงๆ มิใช่ประวัติศาสตร์
ในจินตนาการหรือความฝันที่ขาดข้อมูล

อะไรก็ความดีของฝ่ายพม่า : ความ
กล้าหาญ? ฝีมือ? ขันติธรรม? ระเบียบ
วินัย?

นำคิดว่าความอาฆาตแค้นต่อพม่าของคนไทย
นั้น ยังมีอยู่หรือในสมัยประพันธ์เรื่องนี้ และหากว่า
มีอยู่มากจริงตามที่ผู้ประพันธ์เชื่อมั่น นำหนักความ
ดีของฝ่ายพม่า ไฉน เลือดสุพรรณ จะเด่นพอที่จะกลบ
เลือนได้หรือ เพราะตามท้องเรื่องความหึงมโศกของ
ทหารพม่าที่ท้าวสุรนาทไทยนั้นน่าจะติดตาจิตใจเสีย
มากกว่า ดังผู้ประพันธ์กล่าวไว้ในฉากที่ ๑ ว่า “แสดง
ให้เห็นภาพหญิงชาวสุพรรณ ที่กำลังตกอยู่ในอำนาจ
ของพม่า ถูกพม่า เขียนดี และ ใช้งานหนัก”
และ “แสดงภาพอัน น่าสยดสยอง ในการที่คน
ไทยถูก ทรมาน....” การท้าวสุรนาทในกองทัพพม่า
ครั้งนี้ดูเป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันเป็นปกติวิสัยการที่กล่าวว่
พม่าก็มีความดีเหมือนกันจึงเป็นการเหมาคลุม ๆ ไป

โดยไม่ให้ความหมายใดเป็นพิเศษ ลักษณะของมังราย
ที่เข้าขัดขวางห้ามปรามการท้าวสุรนาทนั้นก็ดูน่าชื่น
เพราะได้แสดงความนุ่มนวล อ่อนน้อม วางอำนาจ
ดังนี้

มังรายนายทหารพม่าหนุ่ม
กลัดกลุ้มด้วยจิตคิดสงสาร
เห็นพม่าเข้มแข็งไทยให้ราคา
สั่งทหาร “เอ๊ยจงมีจิตเมตตา”
เห็นทหาร ไม่เชื่อ ก็ เหลือกลิ้น
ชักดาบได้ฟันทั้งซ้ายขวา
“ใครชมเทงคนไทยไม่เมตตา
ตัวเราจะจับด้วยมือเรา”

ที่ทหารไม่เชื่อฟังในตอนแรกที่ถูกห้ามนั้น
แสดงว่าไม่ได้มีระเบียบวางไว้ก่อน การประหาร
มังระโงในชื่อหาท้าวสุรนาท โดยไม่ได้ตรากฎปฏิบัติ
ต่อเชลยขึ้นใหม่แต่อย่างใด จึงดูเป็นการแก้แค้นแทน
มังรายให้สาสมใจเท่านั้น และผู้ถูกประหารเพราะ
สาเหตุนี้ ก็ไม่มีมีเพียงมังระโงแต่ผู้เดียว การที่ลูก
น้องของมังระโงตามไปฆ่าพ่อแม่ของดวงจันทร์ก็ดู
ชั่วร้ายและอ่อนเหตุผล การที่มังรายยอมปล่อยเชลย
ทั้งหมดก็ดูเหลือเชื่อ ทั้งมิได้เกิดจากหลักการอันมี
คุณค่าเช่นการต่อสู้เพื่อสันติสุขของมนุษยชาติ แม้
มังรายจะบอกดวงจันทร์ว่า “ทางที่จะทำให้เราเลิก
รบกันได้ก็คือ ไมตรีจิตของพลเมือง” คำพูดนี้ก็ไม่
อาจเป็นจริงได้ในสมัยนั้น ซึ่งพลเมืองต้องถูกเกณฑ์
ไปรบโดยไม่มีส่วนในการกำหนดนโยบายของรัฐ ไมตรีจิต
ของพลเมืองต่อพลเมือง จึงไม่มีผลกระทบต่อ
การเมืองระหว่างประเทศ สิ่งที่ดีที่สุดน่าคำพูดของ
มังรายไม่สมเหตุผลก็คือ ความตายของมังราย ดวง
จันทร์ และชาวสุพรรณทั้งหมดอย่างสลดใจนั้น
ไม่ได้ทำให้แนวคิดของการขยายอำนาจบนซากศพ
ของผู้คนผันแปรไปแต่อย่างใดเลย ทั้งมังรายก็ดูอ่อน

ราชบัณฑิตยสถาน

แจนห่างไกลจากลักษณะของผู้ยึดมั่นในเจตนารมณ์ของตนจนยอมสละชีวิตได้ เช่น โจอ็อนเยอมปลอยเชลยเพราะความรักที่มีต่อดวงจันทร์ และยังคงกล่าวหาตนเองว่าตนคงไม่ได้รับโทษร้ายแรง เพราะเป็นลูกแม่ทัพ การกล่าวเช่นนี้ทำให้ไม่แน่ใจในความเคร่งครัดในวินัยของกองทัพ และชวนให้สงสัยว่าหากมหาสุรนาทล่วงรู้ก่อนว่าผู้กระทำผิดคือบุตรชายของตนมีงรายจะถูกประหารหรือไม่

อาวุช : ปัจจัยสำคัญของความเจริญแห่งชาติจริงหรือ

บทละครทั้ง 2 เรื่องที่ได้นำมาศึกษานี้ เห็นได้ว่าแสดงวิวัฒนาการของวรรณคดีไทยซึ่งมุ่งจะสื่อสารกับสามัญชน และเน้นวีรกรรมของสามัญชนว่าสำคัญต่อชาติ¹⁰ โดยที่วรรณคดีโบราณมักเน้นการสรรเสริญพระมหากษัตริย์ว่าทรงพระปรีชาสามารถในด้านต่าง ๆ เมื่อพิจารณาบทละครทั้งสองเปรียบเทียบกับกัน ยังเห็นความแตกต่างอย่างน่าพิศวงคือ หัวใจมักบ เรียกว่าความสนใจให้จดจอกับปัญหาเฉพาะหน้า ที่จะสืบไปยังอนาคตอันใกล้ เลือดสุพรรณ

กลับชักจูงผู้อ่านกลับไปสู่อัตถ์ ข้าเป็นอดีตอันถูกปิดผนึก และไม่ได้สร้างสรรค์อะไรนัก เพราะสถานการณ์ที่ทํานองนั้นจะไม่ย้อนกลับมาได้อีก ในขณะที่หัวใจมักบ เน้นการจัดตั้งโดยมีหลักยึดมั่นอยู่ที่สถาบันทั้ง 3 เพื่อความมั่นคง และรอดจากภัยสงคราม และเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์กับชาตินั้นเกี่ยวพันกันอย่างแนบแน่น” เลือดสุพรรณ กลับเน้นความบ้าบิ่น สายเลือดและอาวุธว่าจักนำมาซึ่ง “ความเจริญอิงในกายหน้า” ทั้ง ๆ ที่ความเจริญและความมั่งคั่งนั้นไม่ใช่อย่างเดียวกันแม้จะสืบเนื่องกันก็ตาม และเท่าที่ผ่านมามาประเทศไทยรอดปากเหยี่ยวปากกาของมหาอำนาจตะวันตกมาด้วยกุศลบายนลึงซึ่งรอบคอบมิใช่ด้วยการละสมกำลังอาวุธ ซึ่งผลิตเองได้น้อยทั้งนี้ไม่พอก็ต้องพูดถึงความเป็นไปได้ของความฝันจะเป็นมหาอำนาจแต่อย่างไร

น่าคิดว่าการปลุกชาตินิยมโดยเน้นความสำคัญของอาวุธจะมีส่วนสัมพันธ์กับนโยบายของรัฐบาลซึ่งแสดงแนวโน้มของการปกครองด้วยระบบทหาร จึงจำเป็นต้องจัดสรรงบประมาณแผ่นดินหนักไปทาง

ด้านกองทัพมากกว่ากิจการอื่นของประเทศ หลังจากนั้นไม่นาน เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นบุกประเทศไทยในมหาสงครามเอเชียบูรพา รัฐบาลในสมัยนั้นได้ปลุกใจให้คนไทย “สู้ตาย” ในลักษณะเดียวกันกับ เลือดสุพรรณ นั่นเอง การเน้นการตัดสินใจที่ผู้นำเพียงผู้เดียวมากกว่าการตัดสินใจด้วยเหตุผลของประชาชน เลือดสุพรรณ จึงจุดโศกเศร้าและนั่นก็คือลักษณะเดียวกันกับการปกครองในสมัย “เชื้อผู้นำชาติพันธุ์” และ “ภคานาไทยไปสู่ มหากาพย์” ในเมืองไทยสมัยที่ได้ชื่อว่าเป็นประชาธิปไตยแล้ว

เลือดสุพรรณ ได้รับบทฟื้นฟูอีกครั้งหนึ่งให้เป็นส่วนหนึ่งของแบบเรียนวิชาวรรณคดี สำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายตั้งแต่ปี 2519 หลังเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม ในสมัยนายกรัฐมนตรี ธานินทร์ กรัยวิเชียรเป็นนายกรัฐมนตรี ภายหลังที่เด็กเลิกบางส่วนของแบบเรียนนั้นไป เช่น เรื่องสั้นบางเรื่องของ “ลาวคำหอม” นี้เป็นเครื่องยืนยันถึงความสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีกับสังคมได้เป็นอย่างดี ●

มโนทัศน์การปฏิบัติแทนเพราะที่ถูกครุฑ แขนงอันมีแม่ราเล็กนี้ก็ไม่ภณท์เชิงวิจิตเลคต่อตุลของดวงใจนั้นอักชพดูอ่อน

เชิงอรรถ

- ¹ ข้อความที่คัดจากหัวใจมักบ ในการศึกษาที่มาจากฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร : องค์การฯ, 2516)
- ² “พระบรมราโชบายในการใช้สิทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ยุพา ชุมจันทร์ เก็บความจาก Stephen greene “King Wachirawul’s Policy of Nationalism” JSS (In Memorial Phya Anuman Rajadhon) Bangkok, 1970 pp.251-259.) จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 (เมษายน-มิถุนายน 2519) หน้า 33
- ³ เรื่องเดิม, หน้า 28
- ⁴ เรื่องเดิม, หน้าเดียวกัน
- ⁵ ม.ร.ว.ลี้กฤษี ปราโมช สืบเสาะดิน (เล่ม 2) (พระนคร : สุวิทย์ฯ, 2505) หน้า 175
- ⁶ เรื่องเดิม, หน้า 177
- ⁷ เรื่องเดิม, หน้า 166
- ⁸ ตามชื่อที่จริงใจน่าจะกล่าวได้ว่ามีการวิพากษ์วิจารณ์อย่างเปิดเผยอย่างไม่น้อยที่เดียว ดังพระองค์

- ⁹ เจ้าจุลจักรพงษ์กล่าวไว้ในคำจำกัด (พระนคร : คลังวิหยา, 2505) หน้า 627 ว่า “ในปี พ.ศ. 2460.....เกิดมีการบ่งชี้ว่าท้าวพระเจ้าอยู่หัว และโสมมิตรเล่ากันมาขึ้นในหนังสือพิมพ์”
- ¹⁰ ข้อความที่คัดและย่อจากเลือดสุพรรณในการศึกษานี้มาจากหนังสืออ่านภาษาไทยรายวิชา พ.ศ.503, พ.ศ.504 ตอนที่ 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (พระนคร : องค์การฯของครูสภา, 2519)
- ¹¹ สิ่งที่น่าสนใจ คือบทละครทั้งสองแม้จะในสมัยความคิดเรื่องประชาธิปไตยก่อตัวแล้วก็ไม่ให้ความสำคัญต่อความคิดดังกล่าว
- ¹² น่าคิดว่าเหตุผลส่วนหนึ่งก็คือ ผู้ทรงพระวราชนิพนธ์ทรงเป็นองค์พระมหากษัตริย์ และทรงเล็งเห็นประโยชน์ของการร่วมมือจากราชบุร แต่ในสมัยที่ประพันธ์เลือดสุพรรณ สถาบันพระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนฐานะไปมากทีเดียว นับตั้งแต่ พ.ศ.2475 และพอถึง พ.ศ.2477 รัชกาลที่ 7 ก็ทรงสละราชสมบัติเพราะขัดแย้งกับฝ่ายรัฐบาล พ.ศ.2479 รัชกาลที่ 8 เสด็จขึ้นครองราชย์ได้ 2 ปี และมีพระชนมายุน้อย

**หนุ่มवलชนให้วิไลหา
คือของขวัญวันวิวาห์
ด้วยชุดที่นอน ปาเท็กซ์**

บริษัท ปัตตานีอุตสาหกรรม (1971) จำกัด
76 - 82 ถนนปรีดา จังหวัดปัตตานี โทรศัพท์ 349062
โทรเลขย่อ LATEX Pattani

